
אותו טבע, וגישה כל כך שונה

"זה לא מה שלימדו אותי", חשבה ד"ר אריאן וולך כאשר הגיעה לאוסטרליה ללימודי הדוקטורט שלה. וולך, בוגרת החוג לביולוגיה באוניברסיטת חיפה-אורנים, חיפשה פרויקט מחקר בתחום שמירת טבע. "רציתי לעסוק בשימור ושמירת טבע, ונתקלתי בצד האפל של שמירת טבע - הרעלות, צייד והשמדה במקום שיקום והגנה". הדינגו (כלב הבר האוסטרלי) מוגדר כטורף-על. וולך חקרה את השפעת הדינגו על שאר המינים במערכת האקולוגית. הדינגו הובא לאוסטרליה על ידי האדם לפני אלפי שנים. כיום, ההתייחסות אליו היא מורכבת: באזורים מסוימים ביבשת הוא נחשב למין מוגן, בעוד שבאחרים הוא מוגדר כמין מזיק לכל דבר - לכן צדים אותו ומונעים ממנו מעבר לאזורים נרחבים באמצעות גדרות. אבל כטורפי-על, הדינגו גם מווסת את גודל האוכלוסייה של מינים פולשים טורפים כדוגמת שועלים וחתולים, שעלולים להכחיד מינים מקומיים, בהם חיות כיס קטנות. במחקר שערכה וולך נבדקו שבעה אתרים שבהם ננקטו רמות שונות של בקרה ודילול של אוכלוסיית הדינגו. והתוצאות: במקומות שבהן דוללה אוכלוסיית הדינגו נצפתה התפרצות של מינים פולשים והתערערות של המערכת האקולוגית. לעומת זאת, כאשר אפשרו לדינגו לחיות בשלום, הוא שימש כבקר של אוכלוסיית השועלים והחתולים, מה שאפשר לטרף של אותם חתולים ושועלים להשתקם. המסקנה היא - במקום להרעיל שועלים וחתולים, אפשר פשוט לחיות בשלום עם הדינגו. גילוי זה הביא לנקודת מפנה בתפיסתה של וולך לגבי שמירת טבע. "אף שמינים פולשים עשויים לפגוע במגוון המינים הקיים, מקומות שבהם מינים פולשים הפכו להיות דומיננטיים הם מקומות שהאיזון האקולוגי בהם הופר עקב הרחקה של טורפי-על שוויסות את המערכת. כלומר, מקרים של התפרצות מינים פולשים והכחדה של מינים מקומיים הם רק סימפטום לבעיה אקולוגית עמוקה וחמורה הרבה יותר". את התובנות החדשות לגבי שמירת טבע היא מיישמת בגישה חדשה המכונה "שמירת טבע בחמלה", אשר תופסת

דינגו במדבר סימפסון שבאוסטרליה. צילום: ד"ר אריאן וולך

להרוג או לא להרוג?

רשות הטבע והגנים היא האחראית, על פי החוק להגנת חיות הבר (התשט"ו-1955), למתן היתרי ציד בישראל. ד"ר יהושע שקדי, המדען הראשי ברט"ג, מסביר [בכתבה](#) שפורסמה לאחרונה בכתב העת "אקולוגיה וסביבה" על מדיניות הרשות בנושא המינים הפולשים והמתפרצים בארץ: "היתרי ציד בעלי חיים למטרות ויסות אוכלוסיות בעלי חיים ניתנים לצורך צמצום אוכלוסיות של מינים מתפרצים ומינים פולשים. מינים מתפרצים הם מינים שאוכלוסיותיהם גדלות הרבה מעבר לכושר הנשיאה של האזור. מינים פולשים הם מינים הזרים שמקורם מחוץ לגבולות ישראל - פוגעים ומפסולת). מינים פולשים הינם מינים זרים שמקורם מחוץ לגבולות ישראל - פוגעים במינים מקומיים וגורמים גם הם נזקים לחקלאות. לפיכך, באופן דומה, רשות הטבע והגנים מאפשרת ציד באמצעות היתרים גם במינים פולשים". דרכי הפעולה העיקריות שרשות הטבע והגנים נוקטת במטרה להקטין את גודלי אוכלוסיות המינים המתפרצים הן צמצום זמינות המזון ויצירת חיץ בין חיות הבר לבין הפסולת החקלאית. דרך פעולה נוספת היא פגיעה נקודתית במקום מושבם של מינים מתפרצים או פולשים - סילוק אתרי קינון או אטימת מחילות. כשיעילותו של סל אמצעים זה אינה מספקת, הפעולות מלוות גם בציד, שמבצעים פקחי רשות הטבע והגנים וגם ציידים. ד"ר שקדי מסביר: "בשנים האחרונות השתכללו כלי איסוף הנתונים המשמשים לניטור אוכלוסיות בעלי חיים. ניהול הנתונים כמעט בזמן אמת מאפשר לאפיין מבעוד מועד עונות ואזורים שצפוי בהם עומס של מינים מתפרצים, ואף לחזות את המאמץ הנדרש לשם ויסות האוכלוסיות. שינוי מהותי זה יאפשר לאפיין מחדש את מדיניות רשות הטבע והגנים בנושא ציד, שמטרתו העיקרית היא הקטנת אוכלוסיות של מינים מתפרצים ומינים פולשים. באופן

עקרוני ניתן יהיה לאפיין את מצב המין על פי שקלול נתוני ספירות, תצפיות אקראיות ותדירות התלונות על נזקים לחקלאות, ועל פי אפיון זה לקבוע את הצורך בוויסות אוכלוסייתו של כל מין ספציפית ומקומית. פעולות הרג בעלי חיים, אף אם הן נעשות במטרה לצמצם פגיעה במיני בעלי חיים אחרים, מעוררות, כצפוי, תגובות רחבות מהציבור, מהתקשורת ואף מחברי הכנסת. כגוף ציבורי אנו קשובים לביקורת, ופועלים תמיד במטרה לשפר את מה שראוי לשפרו, תוך הסתמכות על יכולותינו

המתקדמות". קנגורו. ממדי הסבל שנגרם בתהליך הדילול אדירים. צילום: Paul Wright, Flickr

מי ישמור על המינים הפולשים?

גם ד"ר דרור בן עמי, ביולוג חיות בר, נחשף בעת שהותו באוסטרליה לגישה של שמירת טבע בחמלה. בן עמי חקר את השפעות הציד המסחרי על ארבעה מיני קנגורו באוסטרליה כאשר התגלו לו ממדי הסבל שנגרם לקנגורו תוך כדי תהליך הדילול. התברר לו כי 120 אלף מהקנגורואים הבוגרים אינם מתים במקום אלא גוססים בייסורים, וכ-500 אלף צעירים מתים בהעדר אימם כתוצאה מטריפה, התייבשות ורעב. ממצאים מדאיגים אלו גרמו לבן עמי ולחוקר האוסטרלי דניאל ראמפ לצאת לפעולה. הם החליטו שמעתה והלאה רווחת בעלי החיים תהווה חלק בלתי נפרד בשמירת הטבע, והקימו באוניברסיטה הטכנולוגית של סידני את המרכז לשמירת טבע בחמלה ([Centre for Compassionate Conservation](#)). בשנים האחרונות, הקהילה הבינלאומית של אנשי אקדמיה ומקצוע בתחום שמירת טבע בחמלה הולכת וגדלה, מאמרים מתפרסמים בכתבי עת נחשבים ושני כנסים בינלאומיים נערכו בנושא. נושא מרכזי בתפיסה של שמירת טבע בחמלה נוגע לנושא המינים הפולשים. "לכל מין ניתן בעצם 'לתפור תיק' ולהאשים אותו שהוא מזיק. אם הוא מין פולש, זה מקל עלינו", אומרת וולך. "מחפשים אילו נזקים הם גורמים, ולא בודקים האם הם אולי עוזרים בעצם למינים אחרים לשגשג". וולך בדקה כמה מכלל המינים המוגדרים פולשים בעולם מצויים בסכנת הכחדה באזור שממנו הגיעו, שבו הם מוגדרים כמינים מקומיים. המספר שהתקבל היה גבוה. "אנחנו מאפשרים לעצמנו לעשות שינויים דרמטיים ברחבי העולם, אבל אנחנו לא רוצים שבעלי החיים ינועו ממקום למקום כדי לשרוד אחרי ששינינו את המערכת מבחינת אקלים, טופוגרפיה והרס בתי גידול. בעלי החיים חייבים לשנות מיקום כדי לשרוד", היא מסבירה.

וגר אריה עם כבש

גם בנושא המינים המזיקים לחקלאות יש מקום לשינוי גישה, טוענת וולך. "חקלאים נכנסים למעגל של לחץ ואלימות - רואים בקר או צאן שנפגעים, נבהלים ואז יורים ומפזרים רעל - פעולה שאינה יעילה ואף פוגעת בבעלי חיים אחרים", היא מסבירה. "כאשר רוצים למצוא פתרונות נגד טריפה, יש לקחת בחשבון את האזור הגיאוגרפי, מיהם הטורפים והנטרפים ומה נוח לחקלאי. כלבי שמירה, לדוגמה, מהווים פתרון נהדר. כמו כן, ניתן לכנס את העדר בזמנים שבהם הסיכון לטריפה עולה. באפריקה מרכזים בלילה את חיות המשק באזור מסוים שמגודר ומוגן מפני טורפים. כך ניתן לגדל כבשים גם באזורים שבהם חיים אריות. הדבר דורש חשיבה, תכנון מוקדם ונכונות לביצוע". וולך מדגישה שלטורפים "מזיקים", כמו זאבים למשל, יש ערך כלכלי בפני עצמם בעבור החקלאים: הזאבים מונעים רעיית יתר של חיות בר אוכלות עשב, ומסייעים כך בעקיפין ליצירת שטחי מרעה לבקר ולצאן. בנוסף, במקרה של הזאבים בגולן, דילול האוכלוסייה עשוי לגרור תוצאות הרוות אסון: "הגולן הוא אזור קטן במונחים של זאב, כי הטריטוריה שלהם גדולה", היא מסבירה. "וכך, אם הורגים זאבים בחלק מסוים של הגולן, כאילו הרגנו זאבים בכל הגולן". "חשוב לזכור שבעלי חיים אינם רק אוסף של אוכלוסיות ומינים, הם גם אינדיבידואלים שחיהם חשובים עבור הקבוצה שאליה הם משתייכים", מוסיפה וולך. "הרג של זאבים, למשל, מפרק את המבנה החברתי שלהם ובסופו של דבר גורם דווקא לעלייה בטרפייה. לבחור בהרג כשיטת פעולה זו בחירה שאסור שתילקח בדוגמטיות ובחוסר חשיבה. האתיקה וחוקר הזאבים האמריקאי מייקל נלסון אמר: 'אנחנו אף פעם לא בסכנה להיות מוסריים מדי'".

זאב בגן

החיות. 'אנחנו אף פעם לא בסכנה להיות מוסריים מדי'. צילום: Jones Luke, Flickr

לחשוב מחוץ לקופסה

בשנה שעברה הוחלט ליצור קבוצת מחקר שתהווה [שלוחה ישראלית](#) של המרכז

לשמירת טבע בחמלה. הקבוצה נקראת "שמירת טבע בחמלה - המזרח התיכון" והיא מורכבת משיתוף פעולה של אוניברסיטת ת"א עם אוניברסיטת חיפה-אורנים. מטרתה היא ליצור מודעות אזרחית לנושא באמצעות לימוד, מחקר ופרקטיקה מקצועית. "התחזית בארץ נראית מבטיחה", אומר בן עמי. "כבר כיום קיימים מספר מחקרים ופרויקטים של ניהול טבע המטמיעים את ערכי שמירת הטבע בחמלה. לדוגמה, מחקר של פרופ' דיוויד זלץ מאוניברסיטת בן גוריון הראה כי הגבלת מזון לתנים וזאבים מווסתת בצורה אפקטיבית יותר את גודל האוכלוסייה לעומת דילול בציד. מחקר אחר, של פרופ' אורי שיינס מאוניברסיטת חיפה-אורנים, בודק פתרונות אלטרנטיביים לבקרה על אוכלוסיית הנוטריות בחולה, שגורמות נזק לשדות חקלאיים. במחקר נבדק האם סירוס של זכרים היא דרך אפקטיבית לשליטה בגודל האוכלוסייה. פרויקט נוסף, של פרופ' יוסי לשם מאוניברסיטת ת"א, עושה שימוש בתנשמות על מנת לשלוט באוכלוסיית המכרסמים בשדות חקלאיים, במקום להשתמש ברעל". "אני חושב שפרויקטים מסוג זה מייצגים את היכולת של הישראלים לחשוב מחוץ לקופסה כאשר הגישות הסטנדרטיות לשמירת וניהול טבע אינן מספקות פתרונות הולמים", מסכם בן עמי. "אני מאמין שאלטרנטיבות כאלו התפתחו בשל הרגישות כאן לרווחת בעלי החיים. כ-13 אחוז מהישראלים הם צמחונים, בעיקר מסיבות מוסריות. נתון זה מציב אותנו במקום השני בעולם אחרי הודו. אני צופה שהדרישה הציבורית כאן לפתרונות הומניים בנושאי שמירת טבע תגרום גם לחוקרים ולאנשי המקצוע לפעול ביתר שאת לקידום הנושא. ישראל היא המקום המושלם להתחיל ולקדם בו שמירת טבע בחמלה". בעקבות הכתבה ב"זווית" הסיפור פורסם גם ב-ynet